

PROKOP, VAGY AHOL AZ ÚJ BELGRÁDI VASÚTÁLLOMÁS ÉPÜL

VIDOSAV STEVANOVIĆ

Veselin Savićnak

Fekszünk a kórházban. Hanyatt, szederjes kezünk a pokróc te-
tején nyugszik. Az üvegfalon keresztül báméskodunk a Prokop
szurdokjába. Szájtátiskodunk a mélység fölött.

Alattunk — keményre fagyott sár, nyomortanyák tömkelege és
a dobkályhák maró füstje. A tél befagyasztotta az építkezést, szét-
ugrasztotta a munkásokat, az „alvilág” lakói ezért maradhattak
meg viskóikban, óljaikban, vermeikben. A hó megmentette őket a
kiűzéstől. A bulldózerek, emelődaruk és betonkeverő gépek körül,
az állványok és vasvázak körül asszonyok, gyerekek, munkakerü-
lők nyüzsögnek hangyabolyként. Zsongásuk nem hatol el hozzánk,
mintha süketnéma áriázna, csak tátognak. Szakad a hóförgeteg,
süvít a kossava, a hőmérséklet mind lejjebb száll, a Prokop élete
azonban változatlanul zajlik. Mintha a föld alatt fűtött folyosók
kanyarognának, amelyekben megújul és megkétszereződik minden.

Házirendünk le van egyszerűsítve, napjaink olyanok, hogy nincs
bennük semmi nehéz, de tartalmuk sincs. Üres héjazat csupán, ame-
lyen úgy siklik végig az idő, akár a letompított fénycsóva. Reg-
geli, injekciózás, orvosi vizit, újságotolás. Hacsak nem kell a rönt-
genszobákat, rendelőket és laborokat végiglátogatnunk, vért vetet-
nünk, epruvettákba köpködnünk. Ebéd, kötelező alvás, orvosságok
beszedése. Na és ha még nagy véletlenül beállít valamelyik ráérő
ügyeletes. Aztán vacsora, lámpaoltás és beszélgetés a sötétben. Al-
vás — már aki bír. A halál majdhogynem kívülreked ezen a kör-
forgáson, lévén, hogy csak egy pillanat jut neki, amely se nem je-

lentősegteljesebb, se nem jelentéktelenebb, mint a többi, azaz éppolyan békés, szürke, mint a meggémbereedett ujjak között parázsló cigaretta hamuja.

Tafilji Zehadin, így nevezi magát az újságárus, aki minden reggel jön. Még vasárnap is — ámbár napjaink mindinkább elveszítik nevüket, és egymáshoz fagyott kis kockák hosszú-hosszú láncolatát alkotják. Két télikabát van rajta, a kezén kötött kesztyű, a fején fülvédős pilótasapka. Élénk és vidám, mint a kölyökkutya, lila pattanások virítanak rajta a belső öröm tüneteként, műfogsora úgy csattog-kattog, mint a megkent zár. A nyaka meg az arca összekarmolva — berúgott a büfében, és összeverekedett a második feleségével. Nyers szerelmük búze permetként felhőzik fejünk felett. Kölcsönös üdvözlések. Hogy vagy, Tafilji? Mi újság, Zehadin?

„Na, ki a beteg ittend?” — recsegi borízú hangon; és eláraszt bennünket napi- és hetilapokkal, magazinokkal, fejtörőkkel és olcsó füzetes regényekkel. Mindjárt fizetünk is. Minden eshetőséggel számolva.

Az újságokban is tél van. Sötét, ólomszürke, nyomdafestékkal meghintett tél. Belgrád hó alatt van, az utakat befújta a hó, a vonatok késnek, a repülőgépek nem közlekednek. A villamosok, trolik, autóbuszok eltorlaszolták az utcákat, napirenden a csőrepedések, takarékoskodni kell az étellemmel meg a villanyárammal. Meg minden mással. A piszkosbarna só pedig szétmarja az aszfaltot és a cipőtálpakat. Mindenfelől lavinaomlások és szerencsétlenségek híre — mintha visszatért volna a jégkorszak. Emberevő hajlamok feszegetnek bennünket, és burjánzanak a hideg mérges virágai. Belgrád megszenvedti a tél keserveit. Belgrád vacog, akár a szemetesknának között alvó koldus.

Szobatársaim sűrűn változnak, olyan állhatatlanok, akár az üvegfalon a jégvirágok. Alighogy megjegyzem kékre váló arcukat, megtanulom semmitmondó nevüket, valamikori foglalkozásukat, mikor, merre laktak, a rokonságukat — máris egy másik karót nyelt fekszik az ágyban. Hanyatt, a pokróc tetején összekulcsolt kézzel, szederjes szájjal, akárcsak a hullaház jegén. Bámulnak a Prokop feketén ásitó szurdokjába, fülelik a néma nyüzsgést, miközben az ápolók behozzák kórlapjaikat, amelyek üresek, mint a jövő. De másnap már ők is úgy kapják az újságot, akárcsak az őslakók.

Pedig igazi őslakók csak mi hárman vagyunk. A lyukas tüdejű Svilar, veterán harcos, szoknyavadász és hírhedt verekedő. Minden eresztékében nyikorgó, szőrös csontváz. Dr. prof. Nyikoláj Nyi-

kolájevics, aki mindenre jóváhagyóan bólogat hatalmas, kopasz fejével. Örökké könnyező, néma emigráns. Meg én — hogy ki vagyok, nem fontos. Az ajtó mögött elhelyezett pótágyon fekszem meredező csánkokkal, és a hátam már kisebesedett. Utolsónak kapom a gyógyszereket, utolsónak a kosztot. Az orvosok egy percen belül ráznak le. Vagy, könnyebb eset, vagy pedig gyógyíthatatlan vagyok, ki tudja?

Mi vagyunk a nem alvósok. Az álmatlan emberek. Nappal szunyókálunk, gubbaszkodunk, mint valami vasútállomási váróteremben, éjszaka pedig a magas mennyezetet bámuljuk, amelyen árnyékok és odakintről bevetődő visszfények sétálnak. Idegen tüdők hörgését feleljük, megkülönböztetjük egymástól az éjszaka hangjait — a kossava rohamokban ismétlődő süvítését, a mentőautó szirénázását, a hó puha sustorgását, Nyikoláj bácsi ébresztőórájának kegyését. És beszélgetünk.

Azazhogy Svilar a legéberebb közöttünk, ő beszél. Hajnalig jár a szája, mormog és dünnyög, mint a magánzárkás rab. Fehér, nyüzött nyelve mintha magától formálná a szavakat, megforgatja, kósztolgatja, majd mintegy kiöklendezi összeszorított száján, görcsösen összeszorított fogsora között. Nyikoláj Nyikolájevics bólogat, sápadt, vén arca húsos ráncokban omlik el, szemöldöktelen vizenyős szeme könnyezik, és beleolvad a félhomályba. Én — hallgatok. Részint udvariasságból, részint pedig mert így igaz. Az én emlékeim mind ott maradtak a kórházi ruhatárban, gyűrött fehérneműm, és öltönyöm batyujában. És meglapultak, mint a jóllakott tetvek.

Svilar szobatársam sípoló tüdővel holtakat idéz meg, veszekszik, könyörög és fenyegetőzik. Gyorsan és esztelenül élt, mindenhol megfordult, és mindent megpróbált. Halottja van számtalan — az agyvelejében, a szívében, a vérében, sőt még a vizeletében is. Kiirtották a családját: az apját, az anyját, három fivérét és négy nővérét. És egész rokonságát tíz falu körzetében. Leöldösték barátait és elvtársait, agyonlőtték fiú- és lánypajtásait. Két asszonyt temetett — mindkettő méhrákban halt meg. Az ő tompa hangjuk üt át Svilar hangján és párazik hideg verejtékéből. Ők nyögnek, jajognak és szólongatják egymást Svilar tudatának üresen tátongó, sötét bugyraiban. Ő pedig suttozva, ordítva, danázva felelget nekik. Megpróbálja lecsitítani az alvilág egyetértő ricsáját.

„De várj csak! Megállj! Bosznián körösztil kódorgunk, éhesek meg tetvesek vagyunk. Egy eb nincs, ki megugasson, egy kakas, hogy rád kukorékoljon. Minden fölperzselve és elpusztítva. Lóg

rajtunk a gúnya, végigver rajtunk, aki éri, megzargat, aki akarja. Leginkább a mi kutyánk kölyke, az a kígyófajzat, az. Hébe-hóba eszünk is valami málé, ilyen-olyan híg kását. De várj csak! Megállj! Mindenkimet elvesztettem, mindent elfelejtettem. Én vagyok-e az a Svilar, a legkisebbik és a legszebbik, aki ártatlanul ment el a háborúba? Talán igen, talán nem. Látom az előttem haladót, hallom a mögöttem jövőt. Semmim sem fáj — lehet az deszka, fahasáb, kő, mindegy. Sehogy se tudok kidülni vele, hogy ki sebesült meg, ki hagyta ott a fogát, ki tűnt el. Amint megállok — elalszok. Ha lefekszek — többé nincs fölkelés. Félig előredőlve rakom a lábom. Ez az egyetlen módja. Ráz a hideg, és az jár az eszemben: nem is a Svilar, hanem a puska megy, az hadonászik és bukdácsol. Körös-körül futkároznak és kacsingatnak a fák, egy kövön pedig kuvasz ül — rühes falusi kajla, bolhafészek —, és mind a két mancsával hányja magára a köröszót. Esik az eső, csuromvíz a lábom meg az oldalam, magamban meg azt gondolom: az ablakból öntögetik ránk a lavór vizet, szagos vízzel locsolgatnak. De várj csak! Megállj! Arra ébredek, hogy a hasamra süt a nap, egy leomlott fal tövében fekszek, égésszag terjeng a friss üszkők felől, és meleg van, mint a fürdőben. Párolog a föld. És Svilar is vele. A napnak csak a vakító fényét, vöröslő tányérját látom a lejtőn. Meg azt a bitang kutyát a falon, ahogy farkcsóválva hunyorog. Körülöttem — hempergő, nyüzsgő fekete gomolyagok. Asszonyok! Rengeteg mindenféle asszonynép — lányok, menyecskek, öregasszonyok. Oszt mind egyforma, mintha egy tojásból költötték volna. Fekete fejkendőben mind, horgas orrokkal és pirosra harapdált szájakkal, összeráncolt, alacsony homlokkal. Ringy-rongy szoknyáik ott heverték a kövön. De várj csak! Megállj! Ott guggolnak, néznek rám kormos tekintetükkel, szomjazó, kiszikkadt szembogarukkal. Valamiféle csüggeteg, áporodott, de erős asszonyiség sugárzott fekete mivoltukból, és egészen elárasztott. Cserzett, repedezett kezüket nyújtják felém. De hát férfi még Svilar? Oszt mit akarnak velem: kezükbe kaparintanak, elnyelnek? A nap elbódít, és én alszok. Fekszek a forró kövön, a farkam csóválom, és a fekete némbekerről álmodok, ahogy egyre közelebb lopakodnak hozzám. De várj csak! Megállj!”

Svilar hangját elnyomja a hirtelen rátörő köhögés, zihálás. Nyikoláj bácsi bólogat húsos fejével, vízennyős szeme kitágul, és mind erősebben könnyezik. Szífog. Vagy valami egészen mást hallok? Az olvadó hó roskadását? A beteg vér gyors áramlását valakinek

a torkában? A jégvirágok mind jobban látszanak az ablak üvegén, de valahogy elmosódottan és kevésbé határozottan egyszersmind. Szobatársaink fészkelődnek, és mindenki az oldalára fordul. Már senki sem fekszik hanyatt. Senki?

Képtelen vagyok felemelni a fejem a párnáról. Képtelen vagyok bármire is. A félkör alakú és a teraszra néző kidudorodásoktól eltekintve, szobánk egyébként négyzet alakú, de most hirtelen olyan hosszú és keskeny lett, akárcsak az ebédlőbe és a rendelőbe vezető folyosó. Szűk, magas, hidegkék neonnal megvilágított, mégis sötét folyosó. A padlózat frissen fel van mosva, és visszatükröződnek benne a végigsikló tárgyak — viharzó fehér köpenyek, vizes vödörök, kórházi tolókoszok, holttesteink hosszú menetoszlopa. A folyosó végében ott áll a ruhatárosnő — jól megtermett, izmos, falánk asszonyosság, fejkendőbe savanyítva. Ajkáról jégforgácsként hámlik az olcsó rúzs. Nyers nőiességének szaga úgy áraszt el bennünket, mint a tüdővészest a forróság. Erős markában az én izzadt fehéremümet, gyűrött öltönyömet tartja — csak úgy dől belőlük a fertőtlenítőszer, a dohány és a sivárság, eljövendő nagy magányok bűze.

„Nyikoláj bácsi!” — nyögdecselem álomittasan. — „Hány óra?”

A csend és a balsejtelem úgy éri meztelen lapockámat, mint a huzat.

„Nyikoláj Nyikolájevics!” — zokogom hanyatt fordulva. — „Hercegem! Nagyhercegem! Drága Nyikoláj bácsi!”

Nyikoláj Nyikolájevics ágya üres, meztelen váz csak, az ágynemű lehúzva. Rácsként csillognak a matrac drótjai, de olyan rácsként, amely mögött már senki sincs. Még egy nyomorúságos hazajáró lélek sem, mert az is elolvadt a váratlanul beköszöntött hőségben. A nachtkaszli lapján árváskodó ébresztőórája halkán megcsördül — hét óra van. Itt a reggeli ideje. Az idő ideje.

Tafilji Zehadin rikácsoló hangja úgy töri meg reggeli tompaságunkat, mint amikor túlságosan felfújtt léggömböt pukkasztanak ki. Tüsszög, és az orrát a kabátja ujjába törli. Most csak egy kabát van rajta, és a pilótasapka fülvédőit is fölgyűrte. A jobb szeme alatt vadonatúj monokli — megszökött a felesége, és éppen akkor talált visszajönni, amikor Tafilji hazatántorgott a büféből. Ez a második, rémesen harcias felesége, akinek vaskos szerelme nyomait kiültetésésként viseli magán.

„Van ittend beteg?” — harsogja vidáman, és máris tele van a szoba az újságok, levélborítékok, képes levelezőlapok, bankjegyek

susogásával. Mától kezdve előre kell fizetni, hogy a megrendelésen ne ő károsodjon.

Az újságokban — kitört a tavasz. Zajlik a jég, mindenféle patakokban csordogál a hólé. Belgrádot áradások, esőzések fenyegetik, no meg a nedvesség. Belgrád lerázza magáról a hosszú tél megkérgeedett, természetellenes bundáját — a koromtól, füsttől, szennytől megfeketedett havat. A még erőtlen napfény csak rohaszt, bomlaszt mindent. És bacilusokat, új meg új járványokat hozó meleg szelek fújdognak. Mi pedig fekszünk az ágyban, és reggelizünk. Várjuk a következő gyógyszeradagot, az injekciót. S lefelé bámészkodunk a Prokop sötét szurdokjába.

Az építőtelep megéledt. A munkások, ezúttal bundákban, ormótlan kesztyűkkel a kezükön és combig érő csizmákban visszajöttek. Bulldózerek szántják a párolgó, nedves földet, döntik a rozoga viskókat, föltúrják a vermeket. A nyomortanyák lakói menekülésre kényszerülnek, máshová költöztetik hangyabolyukat. Ennek a népvándorlásnak a zűrzavara agyonrémült varjúseregként tódul be nyitott ablakainkon — ott vergődik a szobánkban, és megzavarja ágynyugalmunkat.

Fölbatyuzott, karvalyorrú asszonyok fekete menete halad fölfele a dombon. Magasra dobálva hegyes térdüket, egyenesen felénk tartanak.

BORBÉLY János fordítása